

Fimmtudaginn 27. maí 1993.

Nr. 88/1991. **Tryggingastofnun ríkisins**
(Viðar Már Matthíasson hrl.)
gegn
Láru V. Júlíusdóttur
(sjálf).

Fæðingarorlof. Ráðningarsamningur.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason, Guðrún Erlendsdóttir, Gunnar M. Guðmundsson, Haraldur Henrysson og Pétur Kr. Hafstein.

Áfrýjandi skaut máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 25. febrúar 1991 og krefst sýknu af kröfum stefndu og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefnda krefst staðfestingar hins áfrýjaða dóms og málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

Stefnda var framkvæmdastjóri Alþýðusambands Íslands og félagsmaður í Verslunarmannafélagi Reykjavíkur á þeim tíma, er hún átti rétt til fæðingarorlofs samkvæmt 2. gr. laga nr. 57/1987 um fæðingarorlof. Ágreiningslaust er, að félagsmenn í því stéttarfélagi nutu ekki óskertra launa í fæðingarorlofi samkvæmt kjarasamningi þess við atvinnurekendur, sbr. áskilnað 2. mgr. 16. gr. laga nr. 67/1971 um almannatryggingar, sbr. 1. gr. laga nr. 59/1987. Stefndu bar því réttur til fæðingarstyrks samkvæmt 1. mgr. nefndrar 16. gr.

Fallast ber á það með héraðsdómara, að stefnda hafi fullnægt nægilega því skilyrði í 1. mgr. 26. gr. laga nr. 67/1971 að leggja niður launuð störf, meðan hún var í fæðingarorlofi. Hún átti því einnig rétt á fæðingardagpeningum samkvæmt 26. gr. laga nr. 67/1971.

Það fer ekki í bága við lagaákvæði þessi og haggar því ekki rétti stefndu til umræddra greiðslna frá áfrýjanda, þótt hún hafi í ráðningarsamningi við vinnuveitanda sinn tryggt sér laun í fæðingarorlofi, sem hún átti ekki rétt á samkvæmt kjarasamningi þeim, er ráðningarsamningur hennar byggðist á.

Með skírskotun til þessa ber að staðfesta niðurstöðu hins áfrýjaða dóms.

Áfrýjandi greiði stefndu málskostnað fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir. Við ákvörðun hans er ekki tekið tillit til virðisaukaskatts.

D ó m s o r ð:

Hinn áfrýjaði dómur á að vera óraskaður.

Áfrýjandi, Tryggingastofnun ríkisins, greiði stefndu, Láru V. Júlíusdóttur, 50.000 krónur í málskostnað fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 21. desember 1990.

Mál þetta, sem tekið var til dóms 9. nóvember 1990, er höfðað fyrir bæjarþingi Reykjavíkur með stefnu, birtri 22. febrúar 1990, af Láru V. Júlíusdóttur hdl., kt. 130451-2689, Grensásvegi 16 A, Reykjavík, gegn Eggert G. Þorsteinssyni, kt. 060725-4709, forstjóra, Móafliót 59, Garðabæ, f. h. Tryggingastofnunar ríkisins, kt. 660269-2669, Laugavegi 114, Reykjavík, til greiðslu fæðingarorlofs, samtals að fjárhæð 232.382 kr., með [nánar tilgreindum dráttarvöxtum auk málskostnaðar].

Dómkröfur stefnda eru þær, að hann verði alsýknaður af kröfum stefnanda og að stefnandi verði dæmdur til að greiða málskostnað [...].

Mál þetta var endurupptekið með vísan til 120. gr. laga nr. 85/1936 29. nóvember sl. og dómtekið sama dag að loknum munnlegum málflutningi.

Málavextir.

Málavextir eru þeir, að stefnandi fæddi barn 1. mars 1989. Hinn 29. maí s. á. sótti stefnandi um fæðingarorlof hjá stefnda, en umsókn þeirri var hafnað hjá lífeyrisdeild stefnda á þeim forsendum, að stefnandi fengi greiddan hluta launa hjá vinnuveitanda sínum, á meðan hún væri í fæðingarorlofi. Stefnandi vísaði málinu til tryggingaráðs 11. júlí s. á., og með úrskurði tryggingaráðs, dags 26. janúar 1990, hafnaði meiri hluti tryggingaráðs umsókn stefnanda um greiðslu fæðingarorlofs, bæði fæðingarstyrks og fæðingardagpeninga, á þeim forsendum, að ekki væri tímabært að breyta gildandi starfsreglum Tryggingastofnunar ríkisins um greiðslu fæðingarorlofs, sem verið höfðu í gildi um árabíl. Tveir tryggingaráðsmenn skiluðu séráliti, og einn skilaði sérstakri bókun, en var samþykkur niðurstöðu meiri hluta ráðsins.

Málsástæður stefnanda eru aðallega þær, að hún hafi samið við vinnuveitanda sinn um, að hún fengi greiddan mismun launa og fæðingarorlofs

og á þann hátt, að hún yrði ekki fyrir neinu tekjutapi, meðan á fæðingarorlofi stæði.

Stefnandi telur sig fullnægja öllum þeim skilyrðum, sem sett séu í lögum um fæðingarorlof, bæði að því er varðar rétt til fæðingarstyrks og fæðingardagpeninga. Synjun tryggingaráðs sé studd því, sem nefnt sé „gildandi starfsreglur Tryggingastofnunar ríkisins um greiðslu fæðingarorlofs“. Þrátt fyrir þessa tilvitnun tryggingaráðs verði hvorki séð af gögnum málsins, hversu lengi þær starfsreglur hafi gilt, né hve mörgum hafi verið synjað um greiðslur þeirra vegna. Engin bókun sé til um þetta í tryggingaráði og ekkert skriflegt að styðjast við, hvorki frá tryggingaráði né ráðuneyti, og aldrei hafi verið tekið formlega á þessu ágreiningsatriði. Upplýsingum um synjun á fæðingarorlofi hafi ekki verið haldið saman, og ekki hafi verið spurt um launagreiðslur frá atvinnurekanda í umsókn um fæðingarorlof.

Stefnandi kveður ýmislegt benda til þess, að við endurskoðun laga um fæðingarorlof árið 1986 og 1987 hafi nefndarmenn skilið lögin þannig, að þau ættu að tryggja konum rétt til að semja um viðbótargreiðslur frá atvinnurekendum, og vísar um það efni til ummæla formanns nefndarinnar og þáverandi heilbrigðis- og tryggingamálaráðherra. Enn fremur vísar stefnandi til greinargerðar lögfræðings tryggingaráðs, þar sem hann mælir með því, að fæðingarorlofsgreiðslur verði samþykktar í þessu máli.

Stefnandi telur ekki vera ljóst, í hverju gildandi starfsreglur Tryggingastofnunar ríkisins um greiðslu fæðingarorlofs séu fólgnar, því að upplýst sé, að Tryggingastofnun ríkisins greiði bankamönnum athugasemdalaust fæðingarorlof þrátt fyrir viðbótargreiðslu frá atvinnurekanda, og samkvæmt jafnræðisreglum fái slík mismunun einstaklinga gagnvart lögum vart staðist. Stefnandi áréttar þetta með vísan til kjarasamnings ASÍ/VSÍ, þar sem m. a. sé samið um óskertar greiðslur á desemberuppbót og orlofsuppbót til foreldra í fæðingarorlofi, 4., 5. og 6. gr. samninganna, og spyr þá, hvort slíkar greiðslur til foreldra í fæðingarorlofi komi í veg fyrir rétt til greiðslna fæðingarorlofs Tryggingastofnunar ríkisins.

Stefnandi kveður, að samkvæmt bókun tryggingaráðs rökstyðji ráðið synjun sína m. a. með því, hvaða sjónarmið hafi verið ríkjandi um, hvernig greiða skuli fæðingarorlof. Stefnandi krefst þess, að einungis sé farið að lögum, þegar réttur sinn til greiðslu fæðingarorlofs er metinn. Stefnandi kveður og, að synjun tryggingaráðs byggist einnig á því, að starfandi sé nefnd, sem sé að semja nýjar reglur um fæðingarorlof. Stefnandi telur, að tryggingaráð geti ekki með neinum hætti vísað ágreiningi um lögvarinn rétt stefnanda til fæðingarorlofs á síðasta ári til nefndar, sem starfar á vegum heilbrigðis- og tryggingaráðherra, né að niðurstaða þessa máls geti haft áhrif á það nefndarstarf. Nefnd þessari sé ætlað að gera tillögur um,

hvernig unnt sé að tryggja það, að konur, hvar sem þær eru í starfi, njóti jafnréttis, að því er varðar fæðingarorlof.

Samkvæmt ákvæðum laga um fæðingarorlof sé atvinnurekanda hvergi bannað að greiða viðbót við þær greiðslur, sem launþegi fær í fæðingarorlofi. Synjun á greiðslum fæðingarorlofs verði að grundvallar með vísun til beinna lagaákvæða, og það sé ein af grundvallarreglum íslensks réttar, að ef íþyngja eigi borgurum, þurfi skýra lagaheimild, og allan vafa í þessu sambandi verði að túlka borgurunum í hag. Réttur til fæðingarorlofs sé slík grundvallarmannréttindi, að ekki megi synja einstaklingum um greiðslu þess með vísan til annars en skýrra lagaákvæða.

Til stuðnings kröfum sínum vísar stefnandi til laga um fæðingarorlof nr. 57/1987 og 59/1987, einkum 1., 2., 8. og 9. gr laga nr. 57/1987 og 1. og 2. gr. laga nr. 59/1987.

Stefndi, Tryggingastofnun ríkisins, krefst sýknu af öllum kröfum stefnanda. Sýknukröfu sína styður stefndi aðallega þeim rökum, að stefnandi fullnægi ekki lagaskilyrði til að njóta greiðslna á fæðingarorlofi frá stefnda, enda sé ekki á nokkurn hátt ljóst, að stefnandi hafi orðið fyrir launaskerðingu né heldur að hún hafi lagt niður launuð störf, meðan á fæðingarorlofi hennar stóð. Stefndi styður enn fremur mál sitt því, að stefnandi hafi við málflutning lýst yfir því, að við ráðningu hafi hún samið við vinnuveitanda sinn um, að hún nyti sömu kjara og opinberir starfsmenn, að því er fæðingarorlof varðar, og það hafi þær verkanir, að stefnandi hljóti þá að hafa notið óskertra launa og beri því ekki réttur til greiðslna fæðingarorlofs úr hendi stefnda.

Stefndi byggir og á því, að úrskurður tryggingaráðs styðjist við réttan skilning á 16. og 26. gr. laga nr. 67/1971 um almannatryggingar með síðari breytingum og að túlka beri 2. mgr. 1. gr. og a-lið 2. gr. laga nr. 59/1987 svo, að ef umsækjandi fái laun frá vinnuveitanda, sé ekki um neinn rétt að ræða hjá Tryggingastofnun. Tulkun þessi á „óskert laun“ og „að leggja niður launuð störf“ sé í samræmi við eldri túlkun tryggingaráðs og álit lögfræðinga hjá heilbrigðis- og tryggingamálaráðuneyti. Af lögskýringargögnum verði ekki heldur séð, að ætlunin hafi verið að breyta fyrri túlkun að þessu leyti. Meðal annars bendir stefndi á, að í eldri lögum hafi verið ákvæði (15. mgr. 1. gr. laga nr. 97/1980) um, að lögin myndu ekki skerða þann heildarrétt, sem verkalyðsfélög hefðu samið um, umfram það, sem í lögum nr. 97/1980 greindi. Þeir, er samið höfðu um betri rétt en þann, er í lögum 97/1980 var kveðið á um, gátu sótt greiðslur til Tryggingastofnunar og mismun til launagreiðanda. Stefndi kveður, að slíkt ákvæði sé ekki að finna í núgildandi lögum nr. 59/1987.

Forsendur og niðurstaða.

Aðilar máls þessa deila um það, hvort stefnandi eigi rétt til fæðingarstyrks og fæðingardagpeninga samkvæmt 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar nr. 67/1971, sbr. lög nr. 57/1987 og 59/1987 um breytingar á lögum um almannatryggingar með síðari breytingum.

Stefnandi heldur því fram, að hún fullnægi öllum skilyrðum ofangreindra laga til að njóta fæðingarorlofsgreiðslna úr hendi stefnda.

Stefndi reisir sýknukröfu sína í fyrsta lagi á því, að stefnandi fullnægi ekki skilyrðum laganna til að njóta fæðingarorlofsgreiðslna. Annars vegar sé ósannað, að stefnandi hafi orðið fyrir launaskerðingu, hins vegar sé óljóst, að stefnandi hafi lagt niður launuð störf í þann tíma, sem krafa stefnanda tekur til. Í öðru lagi byggir stefndi á því, að úrskurður tryggingaráðs styðjist við réttan skilning á 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar.

Ákvæði 2. mgr. 16. gr. laga nr. 67/1971, sbr. 1. gr. laga nr. 59/1987, hljóðar svo: „Ákvæði greinar þessarar taka ekki til félagsmanna í samtökum opinberra starfsmanna, bankamanna eða annarra stéttarfélaga, er njóta óskertra launa í fæðingarorlofi samkvæmt kjarasamningum þann tíma, er óskert laun eru greidd.“

Lífeyrisdeild Tryggingastofnunar ríkisins hefur túlkað 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar, samanber 1. gr. og 1. mgr. 2. gr., a-lið, svo, að fáí umsækjandi um fæðingarorlof einhver laun frá vinnuveitanda sínum, eigi viðkomandi ekki rétt til greiðslna frá Tryggingastofnun, og er synjun stefnda á greiðslum til stefnanda á því reist. Þó ber að líta til þess, að samkvæmt bókun tveggja tryggingaráðsmanna mun Tryggingastofnun ríkisins hafa greitt bankastarfsmönnum fæðingarorlof þrátt fyrir viðbótargreiðslur frá atvinnurekanda.

Ekki liggja fyrir neinar tölulegar upplýsingar um fjölda synjana á þessum grundvelli né heldur, hversu lengi þessi aðferð hefur verið viðhöfð hjá Tryggingastofnun ríkisins.

Stefnandi hefur lýst yfir því fyrir dómi, að hún sé ráðin samkvæmt kjarasamningi Verslunarmannafélags Reykjavíkur, og er það stutt vitnisburði vinnuveitanda hennar, og jafnframt því lagði stefnandi fram við endurupptöku málsins staðfestingu á félgsaðild sinni að Verslunarmannafélagi Reykjavíkur.

Stefnandi hefur einnig lagt fram svohljóðandi vottorð frá vinnuveitanda sínum:

„Vegna bæjarþingsmáls 3085/1990 vil ég upplýsa tvennt: Um það varð samkomulag, er Lára fór í fæðingarorlof, að ASÍ greiddi henni óskert laun þann tíma, sem hún yrði frá, en fæðingardagpeningar og fæðingarstyrkur frá Tryggingastofnun greiddust síðan ASÍ.“

Þann tíma, sem Lára var í fæðingarorlofi, stundaði hún ekki reglubundin störf á skrifstofu ASÍ. Þar sem um ábyrgðarstörf er að ræða, sem erfitt er að fella niður um lengri tíma, sinnti hún ákveðnum þáttum að einhverju leyti, s. s. að sækja fundi, meðal annars í stjórnskipuðum nefndum, sem hún átti sæti í á þeim tíma.

Reykjavík, 25. september 1990.

Ásmundur Stefánsson, forseti ASÍ.“

Við endurupptöku málsins var vottorð þetta staðfest af Ásmundi Stefánsyni.

Í máli þessu er það einnig til úrlausnar, hvort stefnandi hafi með viðbótarkjarasamningi við vinnuveitanda sinn samið svo um, að hún nyti óskertra launa í skilningi 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar, samanber 1. og 2. gr. laga nr. 59/1987, enda verður ekki annað ráðið af orðalagi framangreindra lagaákvæða, en þar sé einvörðungu átt við félagsmenn í þar til greindum samtökum eða stéttarfélögum.

Í rekstri málsins hefur stefnandi haldið því fram, að hún hafi einungis fengið greiddan mismun fullra launa og fæðingarorlofsgreiðslna. Við endurupptöku máls þessa lagði stefnandi fram launaseðla sína vegna tímabilsins 1. mars 1989 til 1. júlí 1989. Af þeim verður ekki glögglega ráðið, hvort stefnandi naut óskertra launa á umræddum tíma, en stefnandi staðfesti við málflutning, að hún hefði, meðan á fæðingarorlofi sínu stóð, fengið greidd full laun samkvæmt sérstöku samkomulagi við vinnuveitanda sinn, en jafnframt beri sér að endurgreiða honum þann hluta, er nemi fullum fæðingarorlofsgreiðslum, þegar þær berast frá Tryggingastofnun ríkisins. Stefnandi hefur í málflutningi sínum haldið því fram, að túlka beri vottorð þetta svo, að hún njóti ekki óskertra launa í skilningi 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar, samanber 1. og 2. gr. laga nr. 59/1987, þ. e., að hún fái í raun aðeins greidda fjárhæð, er samsvari mismun fæðingarorlofs og fullra launa, þar sem sér sé gert að endurgreiða vinnuveitanda sínum fjárhæð, er samsvari fæðingarorlofsgreiðslum. Hér sé því aðeins um lán til sín að ræða. Þetta hefur og vinnuveitandi hennar staðfest fyrir dómi.

Verður því að telja ósannað, að Albýðusamband Íslands hafi heitið stefnanda öðru en viðbót við fæðingarstyrk og fæðingardagpeninga, svo að stefnandi fengi að lokum greiðslur, er samsvöruðu fullum launum. Hvað sem líður skýringu á 16. og 26. gr. að öðru leyti, verða greiðslur þessar ekki taldar óskert laun í skilningi nefndra lagaákvæða.

Í 26. gr. laga um almannatryggingar, sbr. 2. gr. laga nr. 59/1987, er sett það skilyrði fyrir greiðslu fæðingardagpeninga, að umsækjandi hafi „lagt niður launuð störf“, meðan á fæðingarorlofi stendur.

Með hliðsjón af yfirlýsingu vinnuveitanda stefnanda þykja þau störf, er

stefnandi gegndi, meðan á fæðingarorlofi hennar stóð, vera svo óverulegur hluti af starfi hennar, að telja verður, að hún fullnægi skilyrðum 26. gr. laga um almannatryggingar um það að hafa lagt niður launuð störf á umræddu tímabili.

Fallast ber á það með stefnanda, að hún hafi ekki notið „óskertra launa“ og „lagt niður launuð störf“ í skilningi 16. og 26. gr. 1. nr. 67/1971, sbr. 1. og 2. gr 1. nr. 59/1987. Að öðru leyti eru ákvæði framangreindra laga um fæðingarorlof skýr, og verður ekki talið, að túlkun Tryggingastofnunar ríkisins á 16. og 26. gr. laga um almannatryggingar, að því er varðar greiðslur fæðingarstyrks og fæðingardagpeninga, breyti nokkru hér um.

Samkvæmt framansögðu er niðurstaða máls þessa sú, að taka ber til greina kröfur stefnanda á hendur stefnda um greiðslu fæðingarstyrks og fæðingardagpeninga.

Eftir niðurstöðu málsins ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda málskostnað, er þykir hæfilega ákveðinn 100.000 kr., og er þar með talinn virðisaukaskattur.

Georg Kr. Lárusson, settur borgardómari, kvað upp dóm þennan.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Tryggingastofnun ríkisins, greiði stefnanda, Láru V. Júlíusdóttur, 232.382 kr. með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 af 45.370 kr. frá 1. apríl 1989 til 1. maí 1989, af 89.913 kr. frá þeim degi til 1. júní 1989, af 137.693 kr. frá þeim degi til 1. júlí 1989, af 184.602 kr. frá þeim degi til 1. ágúst 1989 og af 232.382 kr. frá þeim degi til greiðsludags. Stefndi greiði stefnanda 100.000 kr. í málskostnað, og er þar með talinn virðisaukaskattur, og ber málskostnaðarfjárhæðin dráttarvexti að liðnum fimmtán dögum frá dómsuppkvaðningu.